

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У БУДИНКАХ СІМЕЙНОГО ТИПУ

УДК 37.018.1:[37.015.31:008]:37.018.3

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.320571>

Тетяна Ціпан, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У БУДИНКАХ СІМЕЙНОГО ТИПУ

У статті розкрито особливості полікультурного виховання дітей у будинках сімейного типу.

Узагальнено, що полікультурне виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування має здійснюватися з урахуванням вікових, індивідуальних та національних особливостей кожного; спрямовуватися на формування толерантного і терпимого ставлення до представників інших культур, емпатії, культури міжкультурного спілкування та взаємодії. Схарактеризовано форми полікультурного виховання; вирізнено їх педагогічний потенціал.

Ключові слова: полікультурне виховання; будинок сімейного типу; батьки-вихователі; діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; форми полікультурного виховання.

Лім. 10.

Tetiana Tsipan, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of the Theory and Methods of Education Department,
Rivne State University for the Humanities

SOCIAL AND PEDAGOGICAL ASPECT OF MULTICULTURAL EDUCATION OF CHILDREN IN FAMILY-TYPE HOMES

The article is devoted to the problem of multicultural education of orphans and children deprived of parental care.

Multicultural education is considered to be a process of socialisation of children, which involves mastering the system of national and general cultural values, communication and empathic skills that allow an individual to interact with other cultures, show understanding of other cultures, and tolerance towards other speakers.

The family-type home is considered to be a special environment for the child's life, a factor in the formation of such personal qualities that ensure his or her full life in the immediate social environment and multicultural society.

It is generalised that multicultural education of children in family-type homes should be carried out taking into account the age, individual and national characteristics of each child and aimed at forming a tolerant and tolerant attitude towards representatives of other cultures, empathy, culture of intercultural communication and interaction, which allows the child to interact with people of different cultures on the basis of tolerance and mutual understanding.

The forms of multicultural education for children are characterised. They are aimed at: making them aware of the richness of their native culture and cultural diversity of the world (reading stories and poems, composing fairy tales, legends, studying proverbs and sayings, working together with parents and other adults; creating family folk music groups); developing interest and need for intercultural communication and interaction with others (participation in celebrations of national holidays, competitions of national dishes; working together with parents or other adults); learning about cultural diversity, recognizing the equality of each culture and ethnicity (meetings with historians and ethnographers from different cultures; attending theatre performances; introducing children to folk artists from different cultures; family visits to museums), etc. Their pedagogical potential is described.

Keywords: multicultural education; family-type home; foster parents; orphans; children deprived of parental care; forms of multicultural upbringing.

Постановка проблеми. Однією з тенденцій розвитку сучасного суспільства є його глобалізація. І хоча в рамках цього процесу відбувається розширення взаємозв'язків між культурами, виявляється їхня взаємозалежність і взаємопроникнення, все ж подекуди спостерігаються прояви національної нетерпимості та роз'єднаності. У таких умовах зростаюча особистість опиняється у складній соціокультурній ситуації, оскільки самотійно їй важко розібратися в особливостях сучасної міжкультурної взаємодії. Тому видається важливим підготувати зростаючу особистість до життєдіяльності у полікультурному

суспільстві, що пов'язано насамперед з усвідомленням нею багатства культурного різноманіття світу та формуванням здатності продуктивно жити і працювати в ньому.

Законодавчо ця вимога підкріплена низкою нормативно-правових документів, зокрема: законами України "Про освіту" (2017), "Про національні меншини (спільноти) в Україні" (2023), "Про забезпечення функціонування української мови як державної" (2019), "Про національну безпеку України" (2018), "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності" (2022), Стратегією націо-

нально-патріотичного виховання (2019), Державною цільовою соціальною програмою національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021), Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022), Національною стратегією реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2016 рр. та іншими.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблема полікультурного виховання дітей і молоді останнім часом все більше привертає увагу сучасних науковців. Загальні засади полікультурного виховання розкрили О. Гуренко, К. Коваль, Н. Молодиченко, В. Молодиченко [7]; полікультурне виховання учнів у системі діяльності загальноосвітнього закладу (теоретичний аспект) – П. Кендзьор; особливості формування полікультурної компетентності учителів та учнів – Л. Гончаренко, О. Грива, В. Кузьменко; особливості полікультурного виховання старшокласників у контексті лінгвокультурологічного підходу – А. Солодкою [7]; активні форми і методи полікультурного виховання учнів різних вікових категорій – О. Безкоровайна [1], О. Петренко [8]; підготовку майбутніх учителів до полікультурного виховання школярів – Л. Волик, О. Дубовик та ін.

Оскільки сучасне вітчизняне суспільство характеризується різноманіттям етнокультур, релігійних, вікових, гендерних, професійних культур, молодіжних субкультур тощо, а в особистісному аспекті – прийняттям цієї різноманітності, то це вимагає підвищеної уваги до проблеми полікультурного виховання дітей різними соціальними інституціями, зокрема й сім'ями.

На сьогодні у вітчизняній психолого-педагогічній науці є наукові дослідження щодо особливостей полікультурного виховання дітей у сім'ях. Полікультурний характер сімейного виховання проаналізовано у працях О. Гриви, В. Ковбас, І. Руснак; полікультурне виховання учнів середніх (5–8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору – Л. Чумак; форми і методи полікультурного виховання в будинках сімейного типу – Т. Ціпан [10]; формування полікультурної компетентності батьків-вихователів у будинку сімейного типу – К. Коваль [5].

Мега стаггі – розкрити соціально-педагогічний аспект полікультурного виховання дітей у будинках сімейного типу; схарактеризувати педагогічний потенціал рекомендованих форм полікультурного виховання дітей.

Основний виклад матеріалу. Сучасні соціально-економічні і політичні умови функціонування українського суспільства спричинили появу великої кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Втрата дитиною рідної сім'ї і будинку, в якому вона народилася і виховувалася, означає втрату найдорожчого у житті. Дитина стає

вразливою, життя без рідних батьків не приносить їй радості і задоволення.

Згідно із Законом України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, існують такі форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: “усиновлення; встановлення опіки, піклування; передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” [4]. “Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менше як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування” [9].

За своєю формою сімейного виховання дитячий будинок сімейного типу найбільш наближений до природної сім'ї. Основна цінність сім'ї – це дім. Ми розглядаємо дім не просто як житло, а як найважливішу культурологічну реалію. Насамперед дім – це притулок, надійність, безпека та правовий захист дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, від зовнішнього (подекуди несприятливого) середовища. Проте дітям-сиротам і дітям, позбавлених батьківського піклування, звикнути до нового дому, нової сім'ї важко. Вони опиняються у новій життєвій ситуації, в якій треба адаптуватися до середовища, відмінного від того, в якому проживали раніше з рідними батьками, прийняти правила співжиття і життєдіяльності в будинку сімейного типу як свої. Для цього батькам-вихователям важливо забезпечити сприятливі умови для індивідуального розвитку кожної дитини, компенсуючи пережиті нею раніше травми та умови соціалізації, для оволодіння кожною життєвими навичками, необхідними для самостійного життя в нових соціокультурних реаліях.

Батьки-вихователі будинків сімейного типу – носії сукупності культурних пластів: національного, гендерного, релігійного, професійного тощо. У процесі життєдіяльності вони взаємодіють із представниками різних соціальних та міжнаціональних груп для розв'язання проблем культурного розмаїття, яке проявляється у різних сферах соціального життя: мові, релігії, звичаях, традиціях, художній творчості, будівництві, дизайні, стилі одягу, кухні, дозвіллі, етикеті тощо. Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, вибудовують власні переконання, спираючись на уявлення про життя, що транслюються батьками-вихователями. Тобто будинок сімейного типу як особливе середовище життєдіяльності дитини, має стати головним чинником її соціального розвитку, формування особистісних якостей, які забезпечать її повноцінне життя

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У БУДИНКАХ СІМЕЙНОГО ТИПУ

у найближчому соціальному оточенні та полікультурному суспільстві.

У нинішніх умовах функціонування українського суспільства непоодинокі випадки, коли в будинку сімейного типу виховуються діти – представники різних культур чи націй. І тоді важливим для батьків є зосередити увагу на їхньому полікультурному вихованні, яке С. Гончаренко розглядає як “процес цілеспрямованої соціалізації дітей, що передбачає оволодіння особистістю системою національних і загальнокультурних цінностей, комунікативних і емпатійних умінь, що дозволяють особистості здійснювати міжкультурну взаємодію і виявляти розуміння інших культур, а також толерантність стосовно інших носіїв” [3, 366]. У демократичному полікультурному суспільстві сім’я повинна сприяти створенню позитивного клімату, в якому діти вчать ся цінувати не лише власну культуру, а й культури інших людей.

На думку І. Бега, “у сконцентрованій формі полікультурне виховання мусить забезпечити свідоме засвоєння особистістю цінностей національної та світової культури, формування широких соціальних чинників, як міжкультурних інтеграторів, готовності до практичних ціннісних взаємообмінів при збереженні власної культурної самобутності” [2, 11].

Завдання батьків-вихователів у цьому контексті – забезпечити сприятливий морально-психологічний клімат в сім’ї, що, зі свого боку, передбачає: урахування вікових, індивідуальних та національних особливостей кожної дитини, думок та особистісної позиції при виникненні проблем культурологічного чи національного характеру; формування почуття толерантності до представників інших культур, терпимості до інакшості, емпатії, культури міжкультурного спілкування та взаємодії; використання достовірної і актуальної інформації про різні культури та субкультури; залучення дітей до обговорення особливостей культурної самоідентифікації, з метою запобігання причин виникнення міжкультурних конфліктів у сім’ї та найближчому соціальному оточенні.

Вирізняємо такі засоби полікультурного виховання: рідна мова, українські народні звичаї і традиції та традиції будинку сімейного типу; фольклор; ужиткове та декоративно-прикладне мистецтво; художня література, зокрема і книги із власної бібліотеки дитини; пісні, музика, характерні для регіону попереднього проживання дитини; історичні та родинні спогади батьків-вихователів і членів сім’ї; сімейні реліквії дітей; національні страви (бажано, поширені в регіонах, де дитина проживала раніше); народні іграшки та ігри тощо.

З огляду на те, що полікультурне виховання має організовуватися з урахуванням принципу полікультурності, що передбачає “інтегрованість української культури в європейський та світовий прос-

тір, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід’ємну складову культури загальнолюдської” [6], то виокремлюємо такі форми і методи полікультурного виховання дітей будинків сімейного типу:

- читання оповідань та віршів полікультурного характеру, обговорення міжкультурних казок, легенд, вивчення прислів’їв та приказок [10, 231] – забезпечують розвиток у дітей морально ціннісних уявлень про добро, красу, правду, працьовитість, хоробрість; забезпечують толерантне ставлення до представників інших культур;

- спільна праця з батьками-вихователями чи іншими/інакшими дорослими – зближує та об’єднує людей різних за етнічним походженням; формує толерантне і терпиме ставлення до інших та інакших, сприяє навчанню норм і правил культурної взаємодії між людьми різних культур;

- предмети народного побуту, з-поміж іншого й старовинні, – передають побут і життєвий спосіб життя попередніх поколінь українців, поглиблюючи у дітей знання про особливості організації сімейного побуту українців, працю, звичаї, традиції, народні свята, національне вбрання, іграшки тощо;

- знайомство дітей з народними умільцями – представниками різних культур, ознайомлення з традиційними народними промислами і ремеслами (специфічні для окремо взятого регіону країни) – викликає у них гордість за рідний край, український народ, його культурне багатство і розмаїття;

- відвідування театральних вистав – сприяє ознайомленню дітей з кращими зразками української драматургії, музики, співу, танців; під час драматизації діти не тільки пізнають світ, а й виражають своє ставлення до добра і зла, долучаючись до фольклору та національної культури (адже кожен літературний твір є носієм певних моральних цінностей);

- створення сімейних фольклорних музичних колективів з подальшою участю в етнічних фестивалях, фольклорних концертах – прискорює процес набуття дітьми досвіду полікультурної взаємодії з представниками інших культур, формування ціннісного ставлення до культурних відмінностей представників інших культур; розвиває здатність дітей до міжкультурного і полікультурного діалогу;

- участь у відзначенні народних (релігійних) свят – забезпечує розуміння дітьми рівноцінності культур різних етносів, народів та націй;

- конкурси на краще приготування національних страв – сприяють оволодінню дітьми кращими зразками української національної кухні, здатності диференціювати спільне і відмінне у національній кухні народів України;

– зустрічі з істориками, етнографами, представниками різних культур – забезпечують розвиток поведінкових навичок спілкування з представниками інших культур та етносів, зорієнтованість на діалог культур;

– сімейні відвідування музеїв – поглиблюють знання дітей про культурно-історичні досягнення рідного народу, а також народів, які проживають на території України, особливості української архітектури, одягу, предметів побуту представників різних культур у різні періоди української історії.

Участь дітей у таких формах роботи розширює їхнє розуміння полікультурності, сприяє усвідомленню важливості і можливості збагачення життя в мультикультурному середовищі, підвищує самооцінку.

Педагогічний потенціал таких форм полікультурного виховання вбачаємо: у розвитку в дітей полікультурних особистісних якостей, ціннісного ставлення до себе, толерантного і терпимого ставлення до представників інших культур; “чуттєвому пізнанні життя та цінностей національної культури, естетичному та моральному співпереживанні” [10]; формуванні навичок розв’язання міжкультурних проблем шляхом пізнання культурного різноманіття, визнанні рівноцінності кожної культури та етносу; розвитку зацікавленості та потреби у міжкультурному спілкуванні та взаємодії з іншими; усвідомленні дітьми того, що вони є частиною великого українського народу, національна культура якого різноманітна й багата.

Висновки. Полікультурне виховання дітей – важлива умова виховання дитини, здатної до активної життєдіяльності в полікультурному суспільстві. Велика роль у цьому належить батькам-вихователям, які створюють умови для пізнання дітьми інших культур; насичують життя дітей різними формами і видами культурно-пізнавальної діяльності, що допомагають їм оволодіти надбаннями національної культури, сформувавши мотивацію й інтерес до інших культур і позитивне ставлення до відмінностей у культурах різних народів; організують суб’єкт-суб’єктну комунікацію і взаємодію з представниками інших культур, що уможливорює взаємодію дитини з носіями різних культур на основі толерантності та взаєморозуміння. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у висвітленні взаємодії закладу загальної середньої освіти і будинку сімейного типу у полікультурному вихованні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безкоровайна О. Полікультурне виховання дітей різних вікових груп: теоретичні засади. *Іноватика у вихованні* : зб. наук. пр. / упоряд. О.Б. Петренко; ред. кол. : Н.М. Коляда, Н.Б. Грицай, Т.С. Ціпан та ін. Рівне : РДГУ, 2022. Вип. 20. С. 17–24.

2. Бех І. Виховний простір: організаційно-змістові орієнтири. *Гірська школа українських Карпат*. № 10. Івано-Франківськ : ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, 2013. С. 1.

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. Рівне Волинські обереги, 2011. 552 с.

4. Закон України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2005, № 6, ст. 147 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>

5. Коваль К. Формування полікультурної компетентності батьків-вихователів у дитячому будинку сімейного типу. *Іноватика у вихованні* : зб. наук. пр. / упоряд. О.Б. Петренко; ред. кол. : Н.М. Коляда, Н.Б. Грицай, Т.С. Ціпан та ін. Рівне : РДГУ, 2022. Вип. 16. С. 264–270.

6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

7. Молодиченко Н., Молодиченко В. Полікультурне виховання учнів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць, 2019. Вип. 64. Т. 2. С. 75–79. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/64/part_2/16.pdf

8. Петренко О. Активні й інтерактивні методи полікультурного виховання учнів різних вікових груп. *Іноватика у вихованні* : зб. наук. пр. Вип. 11. Том 1 / упоряд. О.Б. Петренко; ред. кол. : Н.М. Коляда, Н.Б. Грицай, Т.С. Ціпан та ін. Рівне : РДГУ, 2020. С. 17–24.

9. Постанова Кабінету міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 564 “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF#Text>

10. Ціпан Т. Форми і методи полікультурного виховання дітей будинків сімейного типу. *Педагогічна наука і освіта XXI століття*, № 3 (2024). С. 228–235. URL: <https://pse.itup.com.ua/index.php/pse/article/view/58/54>

REFERENCES

1. Bezkorovaina, O. (2022). Polikulture vykhovannya ditei riznykh vikovykh hrup: teoretychni zasady [Multicultural education of children of different age groups: theoretical foundations]. *Innovations in education: a collection of scientific articles*. Vol. 20. (Ed.) O. Petrenko; ed. by N. Koliada, N. Hrytsai, T. Tsipan and others. Rivne, pp. 17–24. [in Ukrainian].

2. Bekh, I. (2013). Vykhovnyi prostir: orhanizatsiino-zmistovi oriientyry [Educational space: organisational and content guidelines]. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*. No. 10. Ivano-Frankivsk. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, p. 11. [in Ukrainian].

3. Honcharenko, S.U. (2011). Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopaedic Dictionary]. *Second edition, supplemented and corrected*. Rivne, 552 p. [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy “Pro zabezpechennia orhanizatsiino-pravovykh umov sotsialnoho zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannya” [Law of Ukraine “On Ensuring Organisational and Legal Conditions for Social Protection of Orphans and Children Deprived of Parental Care”]. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2005,

АВТОНОМНІСТЬ І САМОСТІЙНІСТЬ ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ САМООРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

No. 6, Article 147 (as amended). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (Accessed 12 December 2024). [in Ukrainian].

5. Koval, K. (2022). Formuvannya polikulturnoi kompetentnosti batkiv-vykhovateliv u dytiachomu budynku simeinoho typu [Formation of multicultural competence of foster parents in a family-type children's home]. *Innovation in upbringing: a collection of scientific articles*. Issue 16. Ed. O. Petrenko; editors: N. Kolyada, N. Hrytsai, T. Tsipan, et al. Rivne, pp. 264–270. [in Ukrainian].

6. Kontsepsiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy [The concept of national and patriotic education in the education system of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (Accessed 14 December 2024). [in Ukrainian].

7. Molodychenko, N. & Molodychenko, V. (2019). Polikulture vykhovannia uchniv pochatkovoї shkoly [Multicultural education of primary school students]. *Pedagogy of forming a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific works*, 2019. Issue 64. Vol. 2. pp. 75–79. Available at: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/64/part_2/16.pdf (Accessed 11 December 2024). [in Ukrainian].

8. Petrenko, O. (2020). Aktyvni y interaktyvni metody polikulturnoho vykhovannia uchniv riznykh vikovykh hrup [Active and interactive methods of multicultural education of students of different age groups]. *Innovation in education: a collection of scientific articles*. Vol. 1. (Ed.). O. Petrenko; ed. by N. Koliada, N. Hrytsai, T. Tsipan, et al. Rivne, pp. 17–24 [in Ukrainian].

9. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 26 kvitnia 2002 r. No 564 "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dytiachyi budynok simeinoho typu" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 564 dated 26 April 2002 "On Approval of the Regulation on Family-type Children's Homes"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF#Text> (Accessed 12 December 2024). [in Ukrainian].

10. Tsipan, T. (2024). Formy i metody polikulturnoho vykhovannia ditei budynkiv simeinoho typu [Forms and methods of multicultural education of children in family-type homes]. *Pedagogical Science and Education of the XXI Century*, No. 3. pp. 228–235. Available at: <https://pse.itup.com.ua/index.php/pse/article/view/58/54> (Accessed 14 December 2024). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.12.2024

УДК 378

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.320564>

Тетяна Мастеркова, викладач
кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
КЗ "Житомирський ОІППО" ЖОР

АВТОНОМНІСТЬ І САМОСТІЙНІСТЬ ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ САМООРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті висвітлюються проблеми професійного становлення вчителів в умовах правового режиму воєнного часу, які зумовлюють необхідність оновлення методичного самовдосконалення та розвитку професійної компетентності. Професійна компетентність розглядається як комплексна характеристика знань, умінь, цінностей, мотивації і особистих якостей, як інтегративна характеристика особистості. Акцентовано увагу на важливості самоосвіти, інноваційності й адаптації до сучасних викликів, що забезпечує ефективність та результативність діяльності педагога. Розглянуто ключові вимоги професійних стандартів до професійної компетентності вчителя, зокрема партнерство, інклюзивність, академічна доброчесність, емоційна стійкість та оновлення педагогічних практик. Окреслено важливість документування педагогічних досягнень, як засобу самооцінки і професійного розвитку. Охарактеризовано багатогранні можливості вчителя та його роль у забезпеченні високої якості освіти.

Ключові слова: професійна компетентність; педагог; автономність; результативність.

Табл. 1. Літ. 6.

Tatyana Masterkova, Lecturer of the Social and Humanitarian
Branch of Science Department of Communal Educational Institution
"Zhytomyr Regional In-Service Teachers Training Institute"

AUTONOMY AND INDEPENDENCE OF THE TEACHER IN THE PROCESS OF SELF- ORGANIZATION OF METHODOLOGICAL IMPROVEMENT

The article considers the issue of professional development of a modern teacher. The problems of professional formation and development of teachers in the conditions of the legal regime of wartime are highlighted, which necessitate the renewal of methodological self-improvement and the development of professional competence. The importance of adapting to modern challenges through the use of reflection practices and psychological and pedagogical assistance is considered.

The article proposes different approaches to interpreting the concept of "professional competence", which is defined as a complex characteristic that includes cognitive abilities, value-personal and motivational components. It is determined that